

Klimaverktøy i planlegging etter pbl

gjennomgang – praktisering – anbefalinger

Reguleringsplankonferansen, Tromsø 26.04.2023

Rune Opheim

Skille mellom ulike hensyn – og se dem i sammenheng

Naturmangfold

- Hvor vi bygger, men også hvordan bebygde og ubebygde arealer forvaltes

Klimaendringer

- resultat av gamle synder

Lokal luftforurensing

- alt vi kan se

Klimagassutslipp

- usynlige, luktfrie, men tellbare!

- Samme virkning på klima uansett hvor de skjer
- Alle utslipp i verden er lik summen av alle direkte utslipp

Energi

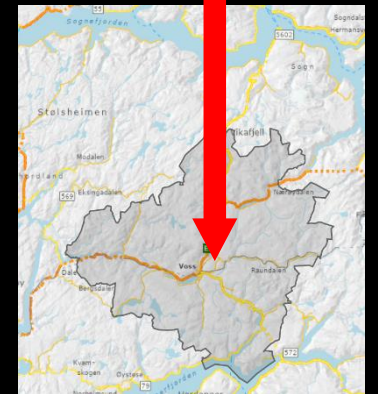
- en ressurs vi betaler for

«Noen andre» sine direkte utslipp

Indirekte

Direkte

Virvar av ulike verktøyer for tallfesting, med varierende kvalitet

Hva vil det si å redusere utslipp av klimagasser?

utslipp som kan påvirkes gjennom planlegging etter PBL (plandelen)

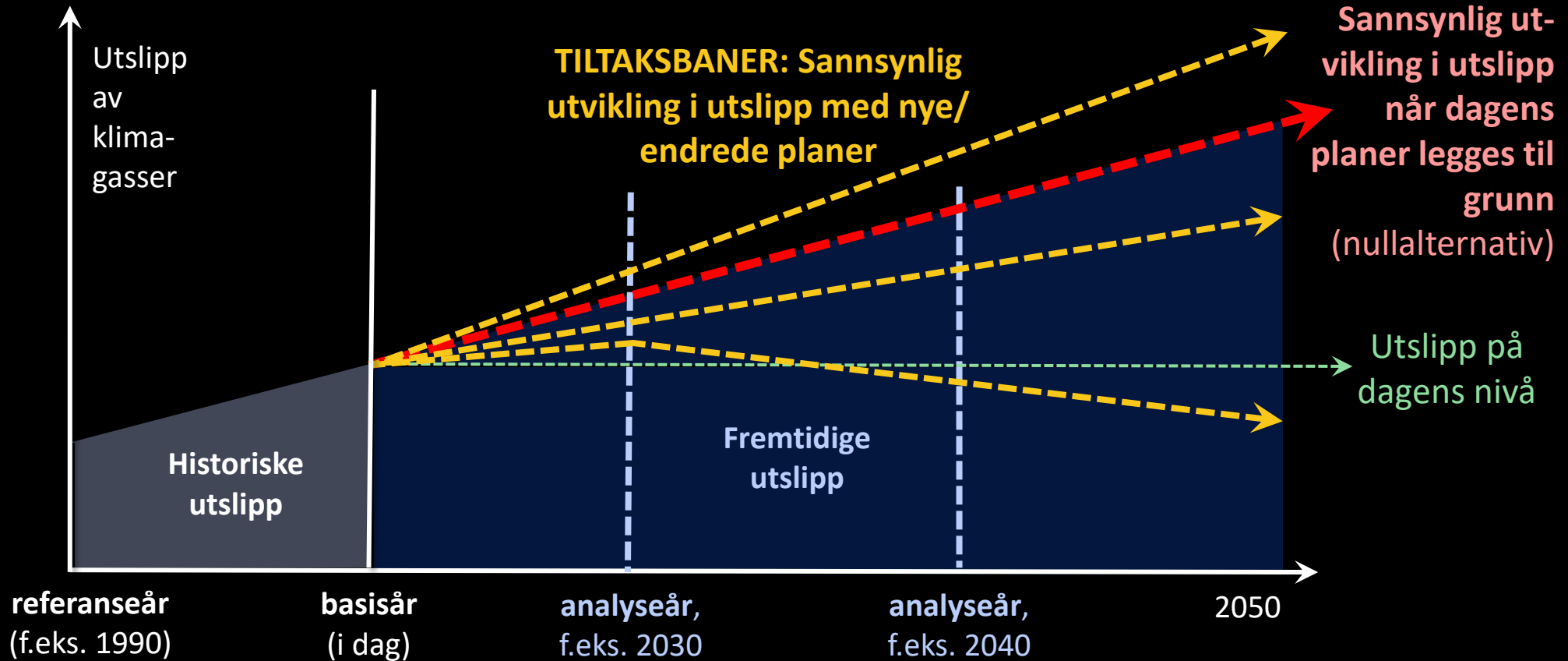
Systemgrenser:

Direkte utslipp;
planområdet /
kommunen.

Indirekte utslipp;
alle andre steder

Addisjonalitet:

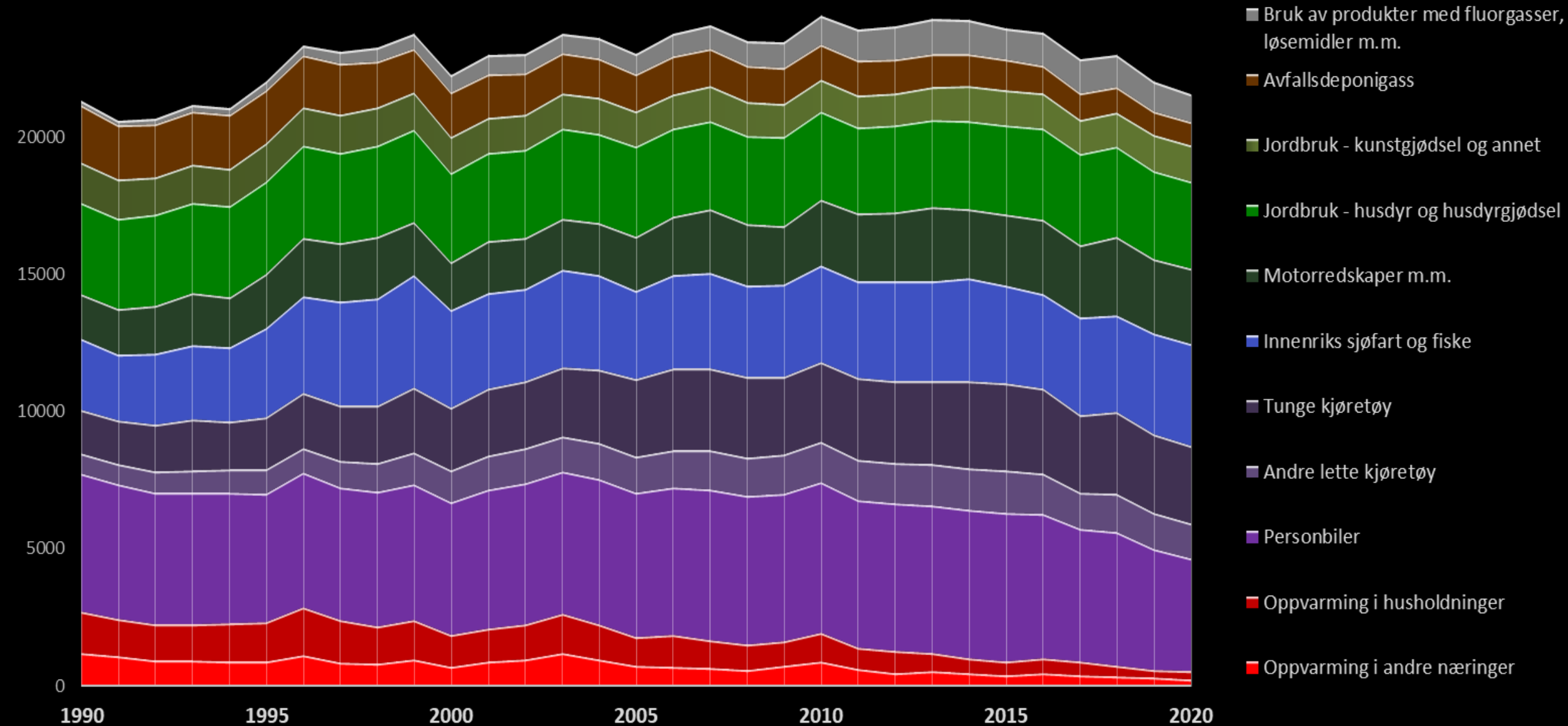
**Ikke telle samme
utslippskutt flere
ganger**

Arealplanlegging: Mulige tiltak i planområdet som kan hjemles i PBL (plandelen)

Samfunnsplanlegging: Hele kommunens handlingsrom; dvs. også som samfunnsutvikler, myndighetsutøver, tjenesteyter, innkjøper, eier og drifter. Evt. også som forbilde, motivator, underviser mm

Direkte klimagassutslipp (CO₂-ekv) som kommunen kan påvirke

Fossilfrie drivstoff

Biodrivstoff

- faste , flytande eller biogass
- avanserte (2. gen.) biodrivstoff
«tar ikkje maten frå folk»

Andre alternative drivstoff

- syntetiske, ammoniakk, etanol, metanol +++

Kan koma frå både fornybare og ikkje fornybare kjelder

Mindre aktuelt i dei fleste kommunar, i alle fall på kortare sikt

Hydrogen

laga av fornybar energi

- kan nyttast direkte i forbrenningsmotor
- kan gjerast om til straum i ei brense-celle og nyttast i el-motor

Naturgass

er fossil, men har gir lågare klimagassutslepp enn bensin/diesel, og få/ingen lokale utslepp

Straum

frå fornybare kjelder

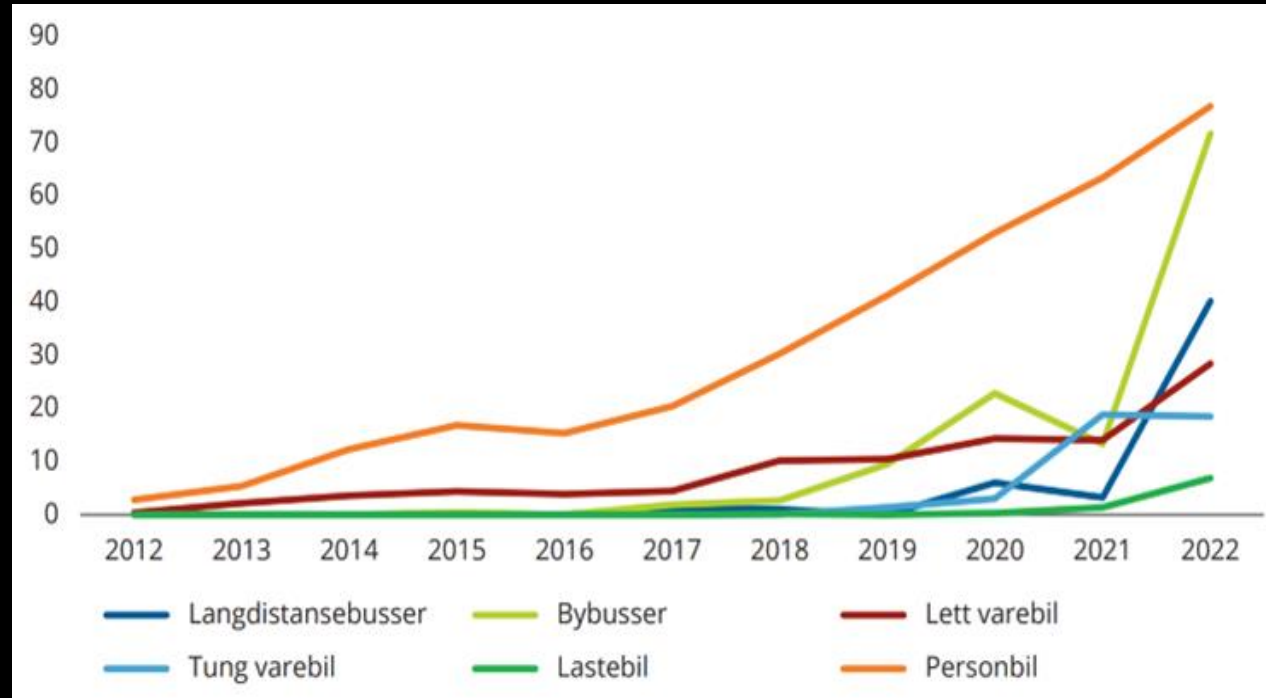
Norsk kraft er fornybar, MEN

- import av ikkje fornybar kraft
- eksport som kunne ha erstatta kolkraft etc.
- diesel- gasselektrisk drift

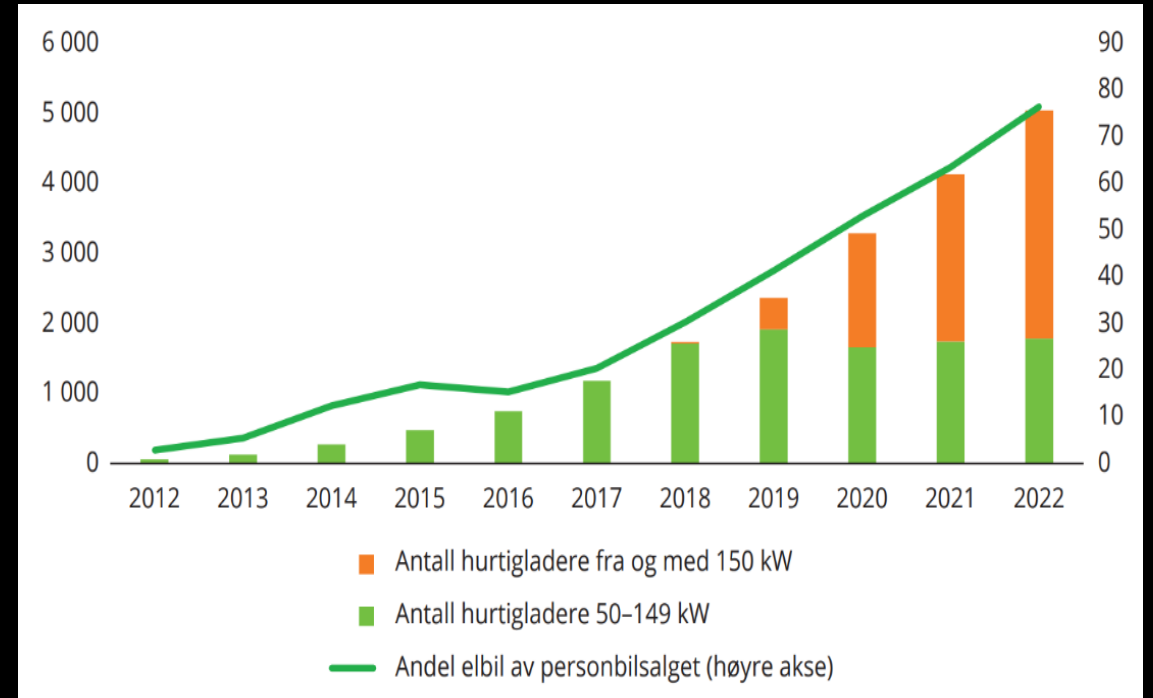

Utvikling så langt

Kor stor del av nye bilar er elektriske

Tal på hurtigladarar i Noreg

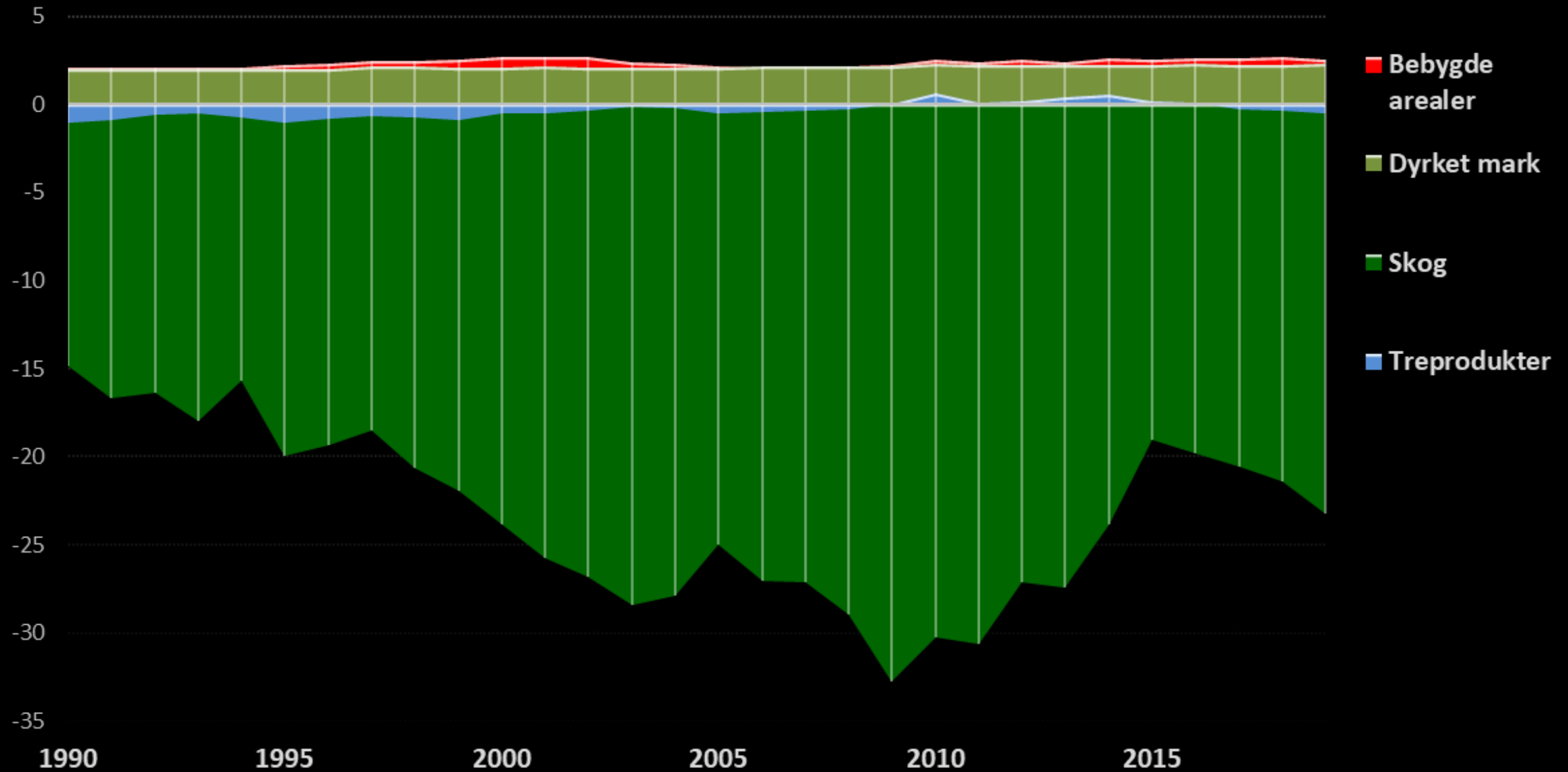

Kjelde: Nasjonal ladestrategi, 2022

Opptak og utslipp av klimagasser til/fra biomasse i Norge

Millioner tonn CO₂-ekvivalenter

Karbonrike arealer

Stort opptak eller potensielt stort utslipp av bundet CO₂. Biomangfold kommer i tillegg

«Arealbrukssektoren» er et litt forvirrende begrep

(Land-Use, Land-Use Change and Forestry – LULUCF)

Fra	Jordtype	Til	Utslippsfaktorer (t CO ₂ -ekv/daa)
Skog - høybonitet barskog	Organisk jord	Utbygd areal	62,3
	Mineraljord	Utbygd areal	32,7
		Dyrket mark	19,2
		Beite	12,9
Dyrket mark	Mineraljord	Utbygd areal	6,1
Beite	Mineraljord	Utbygd areal	7,7
Vann og myr	Organisk jord	Utbygd areal	57,9
		Dyrket mark	57,9

Eksempler på endringer og tilhørende utslippsfaktorer. Gjennomsnittstall over 20 år. Jo dypere jordlag, dess større effekt. Kilde: Miljødirektoratet

Overordna planlegging og enkelttiltak i sammenheng

Overordnet arealplanlegging

Nedbygging

- Frigjør klimagasser i bakken og binding i skog stopper

Bygge et annet sted. Fortette / transformere områder som allerede er nedbygd

Detaljplan og prosjekt

Bygging med minst mulig terrenginngrep

Overordna planlegging og enkelttiltak i sammenheng

Klimafotavtrykk

- Klimagassutslipp fra produkter
til bygg mm

Overordnet arealplanlegging

Hovedregel:
bevare, men noen
sentrale hus kan
ofres når de gir
plass til mange nye

Detaljplan og prosjekt

Ta vare på, gode
gamle hus, og de
verneverdige

- ca. 1940-80: OBS!

Overordna planlegging og enkelttiltak i sammenheng

Transport

- Klimagassutslipp fra persontransport med bil

Overordnet arealplanlegging

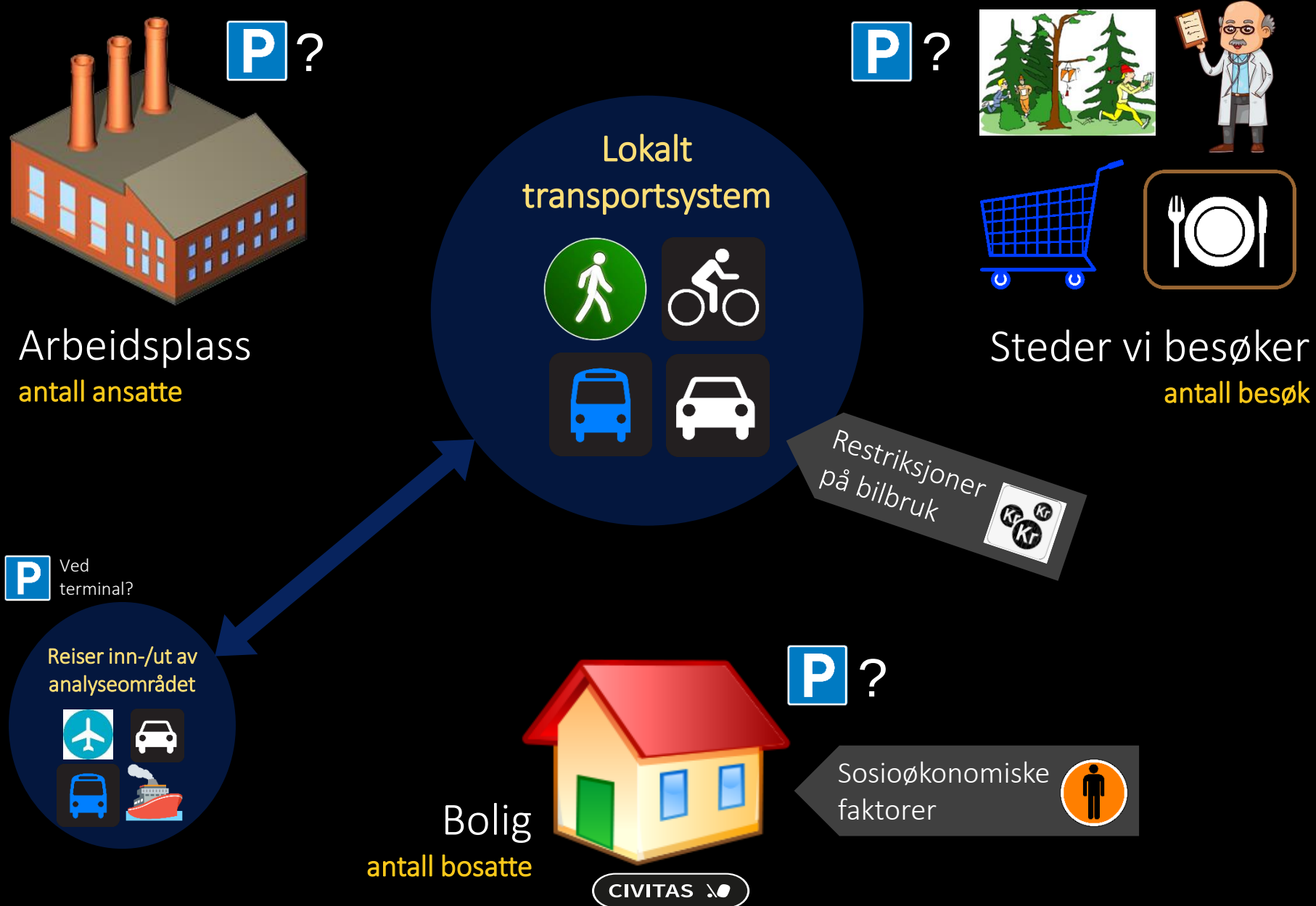
Bilbasert arealbruk i byområder blir aldri klimavennlig (grønnvasking)

Detaljplan og prosjekt

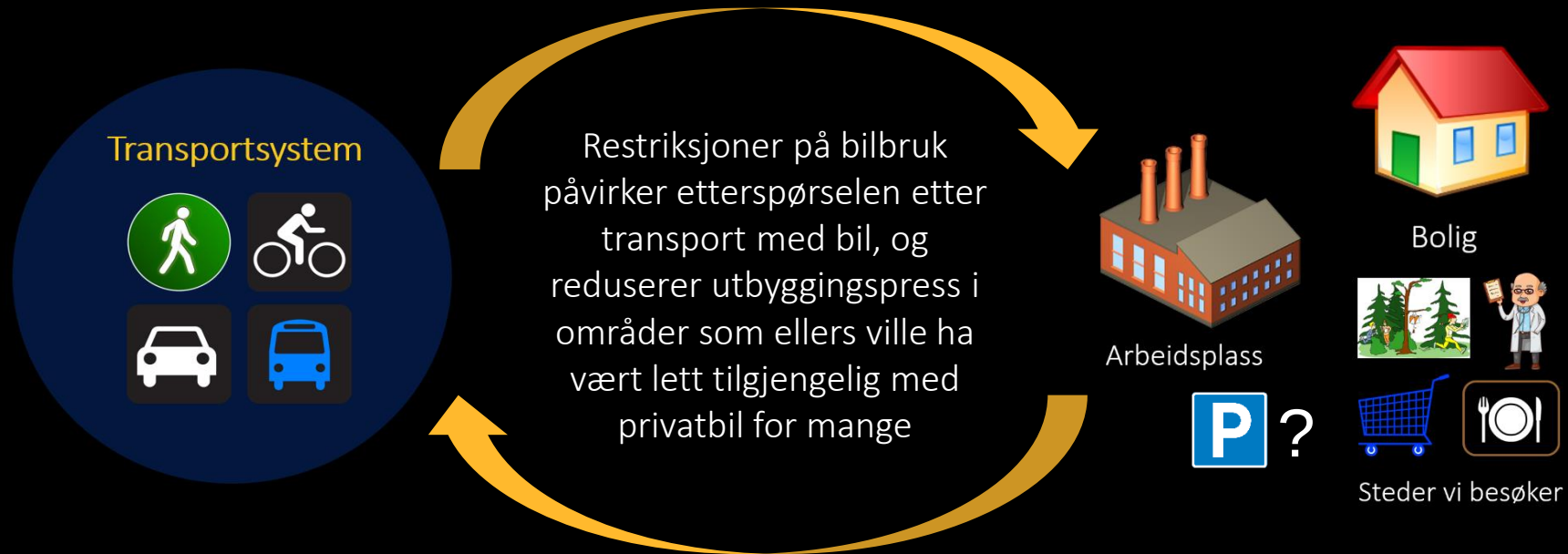
Gangvennlig nærmiljø, bl.a. med aktive fasader og felles parkering

Arealbruk og transport i sammenheng

Land Use Transport Interaction (LUTI)

Tiltak på transportsystemet (særlig veger, men også kollektivtrafikk) er avgjørende for utviklingen i arealbruk. Bedre tilgjengelighet gir mer vekst, særlig for handel og andre besøksintensive virksomheter

Utvikling i arealbruk (endring i antall bosatte, ansatte og besøk) avgjør framtidig belastning på transportsystemet, og dermed behov for investering i veger, kollektivtrafikk m.m.

Samordnet areal- og energiplanlegging

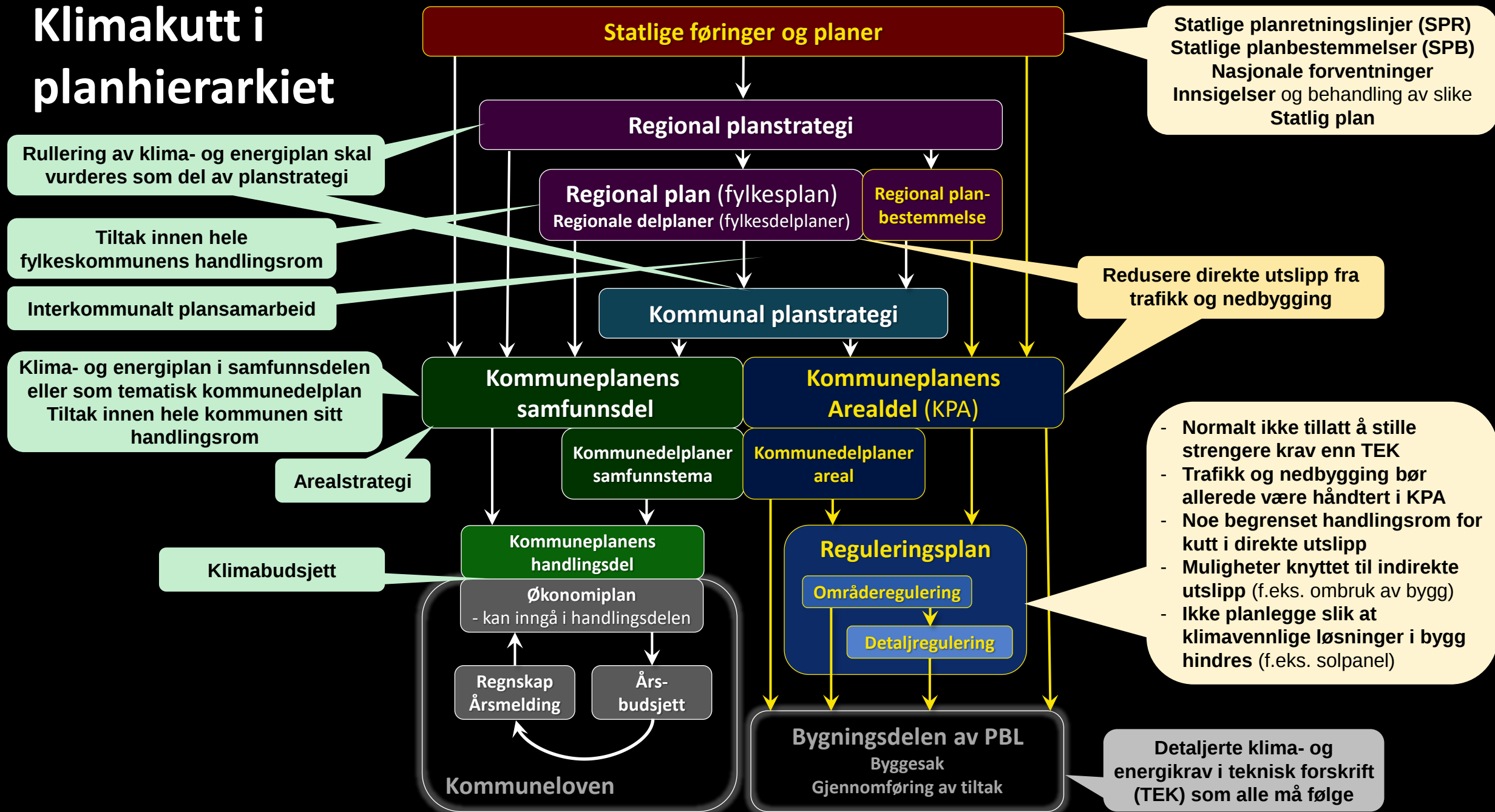
På langt nær nok kraft / effekt til alle i årene som kommer – flaskehalser i hovednett og lokalnett

Nye energibrukere må stille seg i kø hos nettleverandør

Arealplanlegging og planlegging av forsyningsnett (kraft, fjernvarme mm) blir bedre med felles strategi

Regjeringen foreslår noen tiltak våren 2023, men fortsatt svak kopling til arealplan

Klimakutt i planhierarkiet

Gult indikerer juridisk bindende planinnhold

Enklere. Mer forståelig og forutsigbart

Plan- og bygningsloven

§ 11-7 (kommuneplanens arealdel): Endrede underformål i områder for bebyggelse og anlegg

- sentrumsformål
- boligbebyggelse
- fritidsbebyggelse
- næringsbebyggelse
- kjøpesenter
- forretninger
- bebyggelse for offentlig eller privat tjenesteyting
- fritids- og turistformål
- råstoffutvinning
- idrettsanlegg
- andre typer anlegg
- uteoppholdsarealer
- grav- og urnelunder.

1. sentrum
2. bolig
3. hytter

4. besøkssteder
5. kontor
6. industri

Nye underformål i regulering

2-5 kan kombi-neres

Ikke nye besøkssteder, heller ikke disp. for slike utenfor 1 og 4 med følgende unntak:

- Maks 250m² ekspedisjons-lokale pr. virksomhet
- Nærbutikk < 500m² i bolig og fritidsbebyggelse, evt. nær-senter på til sammen < 750m²

For øvrig: Ingen særregler for noen typer handel og service, heller ikke for «plasskrevende» varer

«Fast track» ved regulering av besøkssteder i 1 og 4

Statlige planretningslinjer (SPR)

< 10.000 innb. **Bygdeutvikling**

Byer og tettsteder med > 10.000 innb. samt alle bynære kommuner

Samordnet areal- og transportplanlegging, inkl. regional rolle

Byutvikling tydelig mot **arealbruk**, fordelt på sentrum, bolig, besøkssteder, kontor, industri

Alle

Samordnet areal- og energiplanlegging

Klimakutt

Klimatilpasning

Økonomiske og administrative virkemidler

Fordeler for **by- og bygdelivs-butikker**

Statlig belønning til byområder forutsetter arealbruk i alle KPA i samsvar med regional plan

Bedre **klima-virkemidler**: Dreie klimasats mot å belønne resultater

Statlige virkemidler som gjør at overordnet planlegging lønner seg i alle kommuner

Mange av våre forslag kan allerede benyttes i regional planlegging / regional planbestemmelse

Mer veiledning og samordning – særlig mot transport. Offentlig samtale om hvordan vi vil ha det.

Mindre kartlegging og utredningskrav (ofte pliktløp). Belønne målbare resultater

Rapporter

Kommunal og distriktsdepartementet

Verktøy for reduksjon av klimagassutslipp i planlegging etter plan- og bygningsloven

Status, praktisering, forslag til forbedringer

30.05.2022

CIVITAS

Kommunal og distriktsdepartementet

Lokalisering av handel og service

Styring gjennom planlegging etter plan- og bygningsloven

November 2022

CIVITAS

CIVITAS

Lærdal kommune

Fossilfritt transportknutepunkt i Vestland

Status, framtidsutsikter, forslag til tiltak

28.02.2023

Grønt Lærdal

CIVITAS

rune.opheim@civitas.no

tlf. 915 83 199

www.civitas.no

© AS Civitas 2023

rune.opheim@civitas.no
915 83 199 – www.civitas.no

© AS Civitas 2022

Styringsverktøy (virkemidler) og arbeidsverktøy

Styringsverktøy

Skal påvirke planleggingen slik at klimagassutslipp reduseres

Virkemidler

- **juridiske** f.eks. etter PBL
- **økonomiske** f.eks. byvekstavtaler
- **organisatoriske**, f.eks. NTP
- **pedagogiske**, f.eks. FoU, utdanning

Nasjonale forventninger til planlegging

Evaluering, sammenlikning, motivering

Styringsverktøy uten nødvendige arbeidsverktøy vil ikke fungere godt

I praksis ofte
kombinasjon av
styringsverktøy
og
arbeidsverktøy

Arbeidsverktøy

«Av fagfolk, for fagfolk»

- Hvordan påvirker tiltak/ plangrep i planer etter PBL klimagassutslipp
- Utforming av planer/tiltak, gjennomføring planprosess, medvirkning
- Fagnettverk, kursing mm

Også verktøy, opplæring og nettverk for politikere, NGO'er, studenter mfl.

Arbeidsverktøy uten styringsverktøy kan fungere når kommunen selv er tilstrekkelig motivert

Styringsverktøy kan utløse behov for arbeidsverktøy

Resultater fra arbeidsverktøy kan danne grunnlag for bruk av styringsverktøy

Kommunenes verktøykasse - for reduserte klimagassutslipp

- Klimastrategi som del av regional/ kommunal planstrategi
- Klimatiltak i regional klima- og energiplanlegging, og i interkommunalt plansamarbeid.
- Regional planbestemmelse
- Planlegging av kollektivtransport og veg, samordning med arealplanleggingen
- Kompetanseheving og fagnettverk, fylkeskommunal veiledning til kommunene
- Bruk av regionalt planforum i klimarelaterte plansaker
- Oppfølging av SPR-BATP og nasjonale forventninger
- Byvekstavtaler
- Benytte mulighetene i Klimasats, og lære av resultatene
- Bruk og bidrag til videre utvikling av arbeidsverktøy, inkludert tallfesting
- Arealstrategi og arealregnskap
- Klima- og energiplanlegging
- KPA og reguleringsplaner med KU, følge opp regionale planer, sette krav til private reguleringsforslag,
- Unngå bruk av uformelle planer hvis det kan komme i veien for at klimahensyn
- Benytte muligheter knyttet til byggesak og annet lovverk der det er mest hensiktsmessig

Statens verktøykasse - for reduserte klimagassutslipp

- Endre plan- og bygningsloven
- Nye eller endra statlige planretningslinjer eller andre forskrifter
- Endre Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging
- Endret bruk av statlig arealplan
- Endringer knyttet til annet lovverk (innhold, praksis, veiledning mm)
- Klarere ansvarsdeling med andre fagmyndigheter og/eller mer samarbeid
- Endret praksis knyttet til innsigelser
- Styrke/ endre statsforvalternes rolle og praksis knyttet til tilsyn, klagesaksbehandling, dispensasjonssaker, innsigelser mm
- Byvekstavtaler
- Styrket veiledning, bedre arbeidsverktøy inkl. effektberegning. Evt. obligatorisk bruk av slike
- Etablere eller bidra i fagfora for planleggere
- Styrke undervisning og etterutdanning i planfag
- Styrket FoU
- Tilskudd til nye løsninger og arbeidsformer (jf. Klimasats)

Praktisering – grunnlag for klimakutt

Beskrevet «verdensbilde», «verktøykasse» og praktisering av verktøyene

1. Dagens SPR-BATP blir sett på som et «by-virkemiddel» – passer (delvis) dårlig på bygda
2. Klimatilpasning og utslippskutt bør ha hver sin SPR – to helt forskjellige arbeidsfelt
3. Kapasitet i el-nettet er kritisk – ny SPR for samordna areal- og energiplanlegging?
4. Regional plan og FK-veiledning verdsettes, særlig i små kommuner – minstekrav, standardisering?
5. Nedbygging bør få mer plass i planleggingen – fremdeles noe «umodent»
6. Trafikk og nedbygging må ivaretas i KPA – lite handlingsrom (direkte utslipp) i regulering og TEK
7. Å ta ut byggeområder fra KPA blir stadig mer viktig – mer veiledning etterspurt
8. Positive erfaringer med arealstrategi og klimabudsjett – understøtter samfunnsplanleggingen
9. Tallfesting av nedbygging ønskes – også transport (ATP) i byene, forutsatt kopling til statlige virkemidler (byvekstavtaler etc.) – Statlig veiledning ellers: «Keep up the good work»
10. Det offentlige er et dårlig forbilde – særlig statlig lokalisering

Mer «overkommune» lite realistisk, men en kan kanskje belønne oppfølging av regional plan

I LNFR som ikke bygges ned kan klimagassutslipp ikke håndteres med dagens pbl

Evaluating SPR-BATP

Evaluering SPR-klima

nullvekst- målet

Nasjonale klimamål

CIVITAS